

Cieszyn, dnia 28.02.2022 r.

Zofia Jagosz-Zarzycka
Dział Archeologii
Muzeum Śląska Cieszyńskiego
43-400 Cieszyn, ul. Regera 6

Miejski Zarząd Dróg w Cieszynie
Ul. Liburnia 4
43-400 Cieszyn

Program badań archeologicznych

Wyprzedzające badania archeologiczne oraz stały nadzór archeologiczny w trakcie przebudowy Rynku w Cieszynie w ramach zadania inwestycyjnego pn. „Szlakiem Cieszyńskiego Tramwaju – rozwój transgranicznej turystyki. Ochrona dziedzictwa kulturowego” Cieszyn, woj. śląskie, działki ewid. nr: 123/1, 123/2, 163 obr. 42

Stanowisko archeologiczne Cieszyn ST. 13 (AZP 109-44/17)

Historyczny układ urbanistyczny miasta Cieszyna wpisany do rejestru zabytków woj. śląskiego pod poz. nr A/317/2018

Rewitalizacja nawierzchni Rynku wiązać się będzie z ingerencją w jego historyczne nawarstwienia powodując ich destrukcję, dlatego też Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków wydał nakaz przeprowadzenia badań archeologicznych. Zawarte one zostały w Decyzji nr BB/56/2022. Niniejszy program został oparty o w/w dokument.

Rewitalizacja nawierzchni obejmie cały obszar Rynku, który zajmuje powierzchnię ok. 5600mkw (bez podcieni), przy czym wewnętrzna płyta rynku zajmuje ok. 3200mkw (dane z geoportal2.pl). Będzie ona poprzedzona i prowadzona dwoma trybami badań archeologicznych, zakończonych sporządzeniem dokumentacji w formie sprawozdania i analizy odkrytych obiektów zabytkowych:

1. Na płycie wewnętrznej Rynku oraz jezdniach (z wyłączeniem stref wzdłuż wschodniej i zachodniej elewacji kamienic, gdzie poprowadzone są sieci przesyłowe) będą przeprowadzone wyprzedzające badania wykopaliskowe szerokopłaszczyznowe;
2. Na pozostałym obszarze wzdłuż wschodniej i zachodniej elewacji kamienic prowadzony będzie „stały, ścisły nadzór archeologiczny”.

Ad. 1. Prace wykopaliskowych na wewnętrznej płycie Rynku oraz jezdniach opisanych w pkt. 1 będzie realizowany wg następującego harmonogramu:

- Badania wyprzedzające zostały poprzedzone wykonaniem „Kwerendy historyczno-archiwalna w zakresie rozwoju przestrzennego” oraz „Kwerendy stanu badań stanowiska archeologicznego Cieszyn st.13 (AZP 109-44/17) w obrębie cieszyńskiego Rynku” autorstwa Zofii Jagosz-Zarzyckiej i Jana Pawła Borowskiego oraz wykonaniem badań georadarowych pod kierownictwem Mirosława Furmanka. Oba dokumenty zawierają dotychczasową wiedzę na temat historii placu oraz spodziewanych odkryć archeologicznych;
- W pracach wykopaliskowych będą brali udział archeolodzy, studenci kierunku archeologia lub pokrewnych, pracownicy techniczni oraz fizyczni. Kierownik badań posiada uprawnienia określone w art. 37e z Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- Inwestor dostarcza Wykonawcy badań archeologicznych plan Rynku z nałożoną siatką arową. Eksploracja będzie wykonywana w obrębie arów, podzielonych na ćwiartki A,B,C,D, przy czym ćwiartka „A” oznacza pole w północno-zachodniej części pola.;

- W interesie Inwestora jest wykonanie badań archeologicznych w pierwszej kolejności w obrębie południowej wewnętrznej płyty Rynku, dlatego badania będą rozpoczynane od tej strefy, jezdnie w tej części będą badane po zakończonych pracach na płycie wewnętrznej;
- W interesie Inwestora jest wykonanie badań na trasie osadzonej w ramach projektu unijnego szyny tramwajowej, dlatego strefa badań z pierwszej kolejności będzie poszerzona o jezdnie przy wylocie ul. Głębokiej oraz ul. Szersznika;
- Kolejne ary będą otwierane w kolejności „jeden po drugim” wg osi północ-południe i wschód-zachód. Wyklucza się chaotyczne otwieranie jednostkowych arów rozmieszczonych w różnych strefach płyty Rynku i jezdniach;
- Prace badawcze w obrębie wewnętrznej płyty Rynku oraz w miejscach montażu szyny tramwajowej na jezdniach planuje się zakończyć do końca grudnia 2022 roku. Jezdnie wraz z chodnikami będą badane w roku 2023 r.
- Przed przystąpieniem do badań, ŚWKZ dopuścił mechaniczne zdjęcie kamiennego bruku oraz warstwy podbudowy. Kostka granitowa będzie wykorzystywana do budowy nowej nawierzchni, dlatego demontaż należy wykonywać ze szczególną ostrożnością aby uniknąć jej uszkodzenia (łyżką skarpówką);
- Po usunięciu kostki granitowej, na odkrytej nawierzchni będzie wytyczona siatka arowa, według dostarczonego przez Inwestora planu;
- Teren badań zostanie odgradzony od jezdni zgodnie z zasadami BHP i oznakowany właściwymi tablicami informującymi o zagrożeniu i głębokich wykopach;
- Pod kostką granitową, na przeważającym obszarze należy spodziewać się wystąpienia bruku z kamienia rzeczno-układanego „na sztorc”, pochodzącego najprawdopodobniej z końca XVIII w. Kamień ten przed rozbiórką należy zadokumentować fotograficznie i wprowadzić na plany wykopów, poziom zbadać detektorem metali, następnie w trakcie rozbiórki (ręcznej) deponować go na terenie MZD Cieszyn w celu wykorzystania przy innych inwestycjach;

- Od momentu usunięcia podbudowy oraz bruku z kamienia rzeczno, eksploracja warstw kulturowych, obiektów archeologicznych oraz doczyszczanie powierzchni poziomów będzie wykonywana ręcznie aż do osiągnięcia skały macierzystej (calca). Przewiduje się (na podstawie poprzednich badań archeologicznych), że calec osiągalny jest na ok. 1,1m głębokości, mogą jednak wystąpić strefy z głębszymi obiektami i stratygrafią nawarstwień o większej miąższości;
- Nawarstwienia historyczne oraz obiekty archeologiczne będą eksplorowane metodą warstw naturalnych, zasypy- warstwami mechanicznymi co 20 cm;
- Poprzez eksplorację ręczną rozumie się użycie klasycznych archeologicznych narzędzi: szpadli, łopat, saperek, kilofa, motyczek, pędzli, kielni, sit, szczotek, szpatełek, łopatek, szufelek oraz taczek i wiader do usuwania urobku. Koparką będą usuwane hałdy;
- Przy pomiarach obiektów i znalezisk wykorzystywane będą przede wszystkim: łąty geodezyjne, taśmy miernicze oraz miary;
- Urobek będzie wywożony poza teren prac przez współpracującą z archeologami firmę budowlaną;
- W trakcie badań będzie wykonywana prospekcja z użyciem detektora metali odsłoniętych poziomów wykopu, obiektów archeologicznych oraz powstałych w wyniku prac hałd;
- W trakcie badań będzie wykonywana dokumentacja opisowa, rysunkowa, graficzna i fotograficzna według wytycznych zawartych w Dzienniku Ustaw RP z 2021 r. poz. 81, Decyzji ŚWKZ nr BB/65/2022 oraz „Wytycznych do prowadzenia badań archeologicznych. Cz. 2. Badania inwazyjne” autorstwa Z. Misiuk, J. Wrzosek, A. Oniszczyk, M. Sekuła, M. Kabaciński, K. Czajkowski:
 - dokumentacja opisowa składająca się z kart: stanowiska (zabytku archeologicznego), obiektów i warstw kulturowych (jednostek stratygraficznych), rejestru odkrytych zabytków, warstw i inwentarzy: zabytków wydzielonych i masowych, prób, dokumentacji fotograficznej, rysunkowej,

graficznej i niwelacji; - dokumentacja rysunkowa z planami i profilami obiektów archeologicznych w skali 1:20 (oraz 1:10 w uzasadnionych przypadkach), planami i profilami wykopów w skali 1:20 oraz zabytkami wydzielonymi. Na dokumentacji polowej rysunkowej umieszczona będzie metryka zawierająca nazwę stanowiska, ar, ćwiartkę, poziom, datę i autora rysunku oraz skalę. Dane te zostaną umieszczone w górnym lewym rogu planu;

- dokumentacja graficzna z rozplanowaniem odkrytych zabytków i warstw kulturowych w obrębie siatki arowej, z oznaczeniem ich chronologii;

- dokumentacja fotograficzna w wysokiej rozdzielczości zawierająca tablicę z metryką, miarą i strzałką wskazującą północ. W przypadku zacinienia całości lub części fotografowanego poziomu lub profilu, zdjęcia będą wykonywane z doświetleniem. Zadokumentowane zostaną: stan terenu przed rozpoczęciem badań, poziom po usunięciu kostki brukowej, poziom bruku z kamienia rzeczno, powierzchnie wykopów po usunięciu kamienia rzeczno oraz kolejne warstwy eksploracji poziomów wykopów aż do calca. Fotografie będą wykonywane za pomocą drona, z drabiny lub wieży fotograficznej. Po zakończonej eksploracji wykonane zostaną fotografie profili;

W przypadku obiektów archeologicznych zadokumentowane zostaną stropy obiektów przed rozpoczęciem eksploracji, kolejne poziomy, profile obiektów archeologicznych oraz stan po zakończeniu eksploracji. Dokumentowany będzie również proces zasypywania obiektów i wykopów przez firmę budowlaną;

- dokumentacja fotograficzna: zdjęcia zabytków przed oraz po konserwacji - oddzielnie dla każdego zabytku wydzielonego oraz zbiorczo dla zabytków masowych pochodzących z jednej jednostki stratygraficznej.

- przy badaniu i dokumentacji reliktyw architektury zalecona została przez ŚWKZ współpraca z architektem. Relikty architektury zostaną zadokumentowane za pomocą planów, rzutów prostopadłych lic (w skali 1:10 lub 1:20), przekrojów przez ściany. Zadokumentowane zostaną elementy architektoniczne wraz ze zdjęciami detali;

- w oddzielnej dokumentacji znajdują się: opis lokalizacji masowych zabytków ruchomych w obrębie ćwiartek arów, wykopów lub w obrębie wypełniska obiektów nieruchomych, w układzie pionowym przypisane zostaną znaleziska poszczególnym warstwom mechanicznym lub kulturowym oraz opis lokalizacji zabytków wydzielonych w obrębie jednostki stratygraficznej, metra, ćwiartki, ara wykopu. W układzie pionowym znaleziska zostaną przypisane poszczególnym warstwom mechanicznym lub kulturowym.

- Pozyskany materiał zabytkowy zostanie umieszczony w bezpiecznym i suchym pomieszczeniu, następnie dokładnie umyty, posegregowany, spakowany w pudła kartonowe i zaopatrzone w metryczki. Miejscem przekazania zabytków będzie Muzeum Śląska Cieszyńskiego w Cieszynie. Muzeum zastrzega sobie przekazanie materiału zabytkowego posegregowanego i opisanego numerem inwentarza polowego, w opakowaniach kartonowych- pudłach o rozmiarach 31cmx23cmx10cm w terminie do 3 lat od zakończenia badań archeologicznych;
- Zabytki ruchome metalowe, organiczne, szklane i inne wymagające konserwacji zostaną zabezpieczone przed utratą wilgoci i w razie potrzeby zdezynfekowane środkiem antyseptycznym. Po pełnej konserwacji przez osoby uprawnione, miejscem przekazania zabytków będzie Muzeum Śląska Cieszyńskiego w Cieszynie, w opakowaniach kartonowych o wymiarach podanych wyżej, w terminie do 3 lat od zakończenia badań archeologicznych.

Ad. 2. zakres prac pod ścisłym nadzorem archeologicznym obejmować będzie:

- stały nadzór nad rejonami wykluczonymi z wyprzedzających badań wykopaliskowych wraz z prospekcją detektorem metali;
- prowadzenie dziennika badań i obserwacji archeologicznej;
- lokalizowanie znalezisk za pomocą odbiornika GPS;

- wykonanie czytelnej dokumentacji fotograficznej nadzorowanych prac i obszaru zawierającej w metadanych wpisane współrzędne i dane GPS;
- sporządzanie comiesięcznego raportu z wykonanych obserwacji zawierającego odpis dziennika badań, dokumentację fotograficzną (wydruk i cyfrowo), opisową oraz mapę lokalizacyjną wykonanie poszczególnych czynności z prowadzenia nadzoru w ramach inwestycji w danym miesiącu. Raport będzie składany do akceptacji ŚWKZ.

Efektem badań i nadzoru kończącym prace wykopaliskowe będą dokumenty sprawozdawcze przekazywane ŚWKZ oraz Inwestorowi w terminach nakazanych przez ŚWKZ w pozwoleniu na prowadzenie badań archeologicznych.

Dla całego obszaru badań archeologicznych zostanie sporządzona baza danych oraz mapa w systemie informacji przestrzennej GIS zawierająca wyniki wszystkich etapów.

Za uporządkowanie terenu po zakończonych pracach archeologicznych odpowiada Inwestor oraz Wykonawca wyłoniony w przetargu na prace budowlane. Na wewnętrznej płycie Rynku oraz jezdniach zostanie zbudowana nowa nawierzchnia, w której wykorzystana będzie kostka granitowa z rozbiórki.